

Kommittédirektiv

Vägval för framtida stridsflyg

Beslut vid regeringssammanträde den 25 juni 2026

Sammanfattning

En särskild utredare ska analysera kort-, medel- och långsiktiga samhällsekonomiska samt försvars- säkerhets- och utrikespolitiska effekter av respektive alternativ till principiellt vägval för framtida stridsflyg som regeringen har beslutat om. Analysen ska skapa förutsättningar för en bred politisk förankring och utgöra underlag för regeringens framtida beslut om ett principiellt vägval avseende ersättare till JAS 39 Gripen.

Utredaren ska därför bland annat:

- analysera de kort-, medel- och långsiktiga samhällsekonomiska effekterna av respektive alternativ till ett principiellt vägval för framtida stridsflyg inklusive hur produktionsförutsättningar påverkar den samhällsekonomiska analysen,
- analysera, klarlägga och belysa de faktorer och samband som påverkar förutsättningarna för att på ett över tid effektivt, säkert och långsiktigt hållbart sätt säkerställa det militära försvarets behov av stridsflygförmåga i fred, kris och krig, samt.
- analysera och bedöma de kort-, medel- och långsiktiga utrikes- och säkerhetspolitiska konsekvenserna av respektive alternativ till ett principiellt vägval för framtida stridsflyg.

Till utredningen ska en referensgrupp med företrädare för samtliga riksdagens partier knytas.

Uppdraget ska delredovisas senast den 15 oktober 2026 och slutredovisas senast den 15 september 2027.

Delredovisningen ska innehålla en redogörelse för hur utredaren avser lägga upp analysen av de tre av regeringen uttalade vägvalen samt en specificering av vilka konkreta alternativ som utredaren avser arbeta vidare med.

Delredovisningen ska vidare innehålla vilka antaganden och avgränsningar som utredaren avser göra för att kunna genomföra analysen inom de tre vägvalen.

Bakgrund

Sverige har en lång tradition av stridsflygutveckling

Sverige har sedan andra världskriget haft en inhemsk produktion av stridsflygplan. De flygplan som byggts har utvecklats för svenska förhållanden och utifrån Försvarmaktens operativa behov vilket genererat ett flertal innovativa designlösningar. Sverige är idag ett av få länder i världen som har en nationell försvarsindustri med designansvar för kompletta stridsflygplan. Framtida stridsflyg kan förväntas bestå av flera kompletterande och samverkande system med såväl bemannade som obemannade flygplan. Försvarsindustriella förutsättningar att kunna uppbära designansvar¹ och projektleda en långsiktig utveckling av stridsflygsystem behöver härvidlag utvärderas.

Beslut om utveckling av flygplanet JAS 39 Gripen fattades 1982. JAS 39 Gripen var Sveriges första så kallade enhetsflygplan där ett flygplan löser såväl jakt, attack- och spaningsuppgifter. Flygplanet har sedan dess utvecklats av Saab AB. Flygplanet innehåller delsystem och komponenter från ett flertal länder och utvecklingen bygger till stor del på samverkan, nationellt mellan Försvarmakten, Försvarets materielverk och försvarsindustrin och internationellt med underleverantörer till Saab AB.

JAS 39 Gripen har utvecklats i tre större versionskliv. Mellan versionskliven har systemet utvecklats successivt. JAS 39A/B introducerades i Försvarmakten 1996, JAS 39C/D 2004 och JAS 39E är sedan oktober 2025

¹ Designansvar innebär att ansvara för att en fastställd design, konfiguration och tekniska system är korrekta, säkra och följer uppsatta krav under hela livscykeln, från anskaffning till avveckling.

under införande i Försvarsmakten. Försvarsmakten opererar idag sex stridsflygdivisioner med JAS 39 C/D.

JAS 39 Gripen har exporterats till Sydafrika, Tjeckien, Ungern, Thailand, Brasilien och Colombia. De senaste årens säkerhetspolitiska oro har inneburit att exportmöjligheterna ökat. Sverige och Ukraina undertecknade 2025 en avsiktsförklaring om samarbete inom stridsflygområdet som kan inkludera såväl donationer som försäljning och annat internationellt samarbete.

Regeringen antog 2025 en försvarsindustristrategi för ett starkare Sverige (skr. 2024/25:193, bet. 2025/26:FöU3, rskr. 2025/26:26). Stridsflyg är identifierat som ett strategiskt materielområde, där en inhemsk försvarsindustriell förmåga är nödvändig för att över tid kunna möta operativa behov och krav på försörjningssäkerhet. Det långsiktiga försörjningsperspektivet inom de strategiska materielområdena förutsätter ett strategiskt partnerskap mellan staten och näringslivet för att den försvarsindustriella förmågan över tid ska möta Sveriges behov. I strategin pekar regeringen bland annat på behovet av att staten gör strategiska vägval för hur de operativa behoven ska mötas.

Ett vägvalsprogram har inletts

Regeringen har i propositionen Totalförsvaret 2025-2030 (prop. 2024/25:34, bet. 2024/25:FöU2, rskr. 2024/25:114), bedömt att JAS 39 Gripen förväntas vara operativ bortom 2050. Eftersom det kan ta upp till 25 år att kravställa, utveckla och introducera ett nytt stridsflygssystem ansåg regeringen att det fanns behov av att inleda en process för att kunna fatta beslut om ny framtida stridsflygförmåga efter JAS 39 Gripen. Regeringen uttalade vidare att det finns tre möjliga principiella val för det nya stridsflygssystemet: Ett nationellt utvecklat stridsflygssystem, ett stridsflygssystem utvecklat i internationellt samarbete och anskaffning av utländskt stridsflygssystem. Regeringen uttalade även att beslutet om det principiella vägvalet förutsätter en rad överväganden och en bred politisk förankring. Regeringen uttalade därför att den avser att tillsätta en utredning i syfte att skapa förutsättningar för att senast 2030 kunna fatta ett beslut om ett principiellt vägval avseende ersättare till JAS 39 Gripen. För att medge nödvändig politisk förankring uttalade regeringen att en parlamentarisk referensgrupp ska knytas till utredningen.

Försvarsutskottet angav i ett betänkande till ovan angiven proposition att ett principiellt beslut bör fattas i perioden mellan 2028 och början av 2030. Utskottet framhöll vidare att svenskt kunnande och förmågeutveckling ska värnas samt att särskilt fokus bör läggas på realiserbarhet i alternativen med svensk produktion respektive svensk produktion tillsammans med en utländsk aktör.

Regeringen hade i två beslut dessförinnan, i juli 2023 respektive december 2024, bemyndigat Försvarmakten att genomföra verksamhet för framtida stridsflyg i konceptfas. Syftet med uppdragen är att utarbeta reella alternativ avseende framtida stridsflyg för regeringens fortsatta överväganden inför ett kommande vägval utifrån Försvarmaktens operativa behov. Verksamheten pågår till och med 2030 och syftar även till att reducera risker och bibehålla handlingsfrihet inför ett vägval. Försvarmakten ska enligt nuvarande uppdrag från regeringen senast i budgetunderlaget för 2028 inkomma med underlag inför det politiska vägvalet.

De säkerhetspolitiska förutsättningarna har förändrats

Sverige är sedan den 7 mars 2024 allierad i Nato. Som en del i det kollektiva försvaret ska svenskt stridsflyg kunna agera för att skydda hela alliansen, på samma sätt som Sverige kan försvaras av andra allierades flygstridskrafter. Svenska stridsflygdivisioner ska, precis som andra krigsförband, kunna ledas av Nato och i ett artikel 5-scenario komma att bidra till skyddet av hela Natos operationsområde. Den operativa kontexten är således annorlunda jämfört med tidigare. Hittills har svenskt stridsflyg tillfälligt baserats i Polen och Island.

Som allierad omfattas Sverige av Natos förmågeplaneringsprocess, NDPP. Långsiktig stridsflygutveckling återfinns bland de förmågemål Sverige åtagit sig att uppfylla. Bland övriga förmågemål återfinns bland annat kvalitativa och kvantitativa mål för såväl jakt-, attack- som spaningsförmåga.

Den över tiden försämrade säkerhetspolitiska utvecklingen i Sveriges närområde har samtidigt medfört ett ökat fokus på det nationella försvarets utveckling och dess förmåga att möta ett väpnat angrepp. Betydelsen av försörjningssäkerhet, såväl i ett bredare totalförsvarsperspektiv som i materielförsörjningen, har ökat. Det är önskvärt att det i såväl fred, kris och krig finns förmåga i Sverige att över tid vidmakthålla, vidareutveckla och underhålla stridsflygplan och att det finns tillgång till teknisk kompetens på

områden som har stor betydelse för försvarets operativa effekt. Samtidigt är utvecklingen och produktionen av försvarsmateriel internationaliserad, med globala underleverantörskedjor och komplexa systemberoenden. Förutsättningarna för försörjningssäkerhet i händelse av kris och krig är därför svåröverskådliga.

Det finns internationella samarbetsmöjligheter

I Europa och bland likasinnade länder pågår ett flertal internationella utvecklingsprogram för framtida stridsflyg. USA utvecklar Next Generation Air Defence (NGAD). Frankrike, Tyskland och Spanien utvecklar Future Combat Aircraft System (FCAS). Storbritannien, Italien och Japan utvecklar Global Combat Air Programme (GCAP). Samtliga dessa program har som ambition att under 2030-talet initiera ombeväpning av nuvarande flygsystem och bygger på samverkan i nätverk av bemannade och obemannade plattformar.

Sverige är tillsammans med Frankrike det enda landet i Europa med sentida erfarenhet av att driva självständig stridsflygutveckling. Den svenska försvarsindustriella styrkan utgörs bland annat av en balanserad, kostnadseffektiv plattformsutveckling och förmågan till systemintegration. Sverige är genom detta en attraktiv samarbetspartner.

De tekniska förutsättningarna för stridsflygutveckling har förändrats

Under de senaste åren har utvecklingen av en rad nya tekniker medfört förändrade förutsättningar för utvecklingen av nya flygande plattformar, så som exempelvis stridsflygsystem. Parallell utveckling av olika tekniker kommer under det kommande decenniet få genomgripande konsekvenser för den militära striden.

Utvecklingen av obemannade system har gått mycket snabbt. Fjärrstyrda och i olika utsträckning autonoma system gör det möjligt att begränsa antalet personer på stridsfältet.

Utvecklingen av obemannade system understöds av ökad digitalisering och förbättrad konnektivitet på stridsfältet. Rymdbaserade förmågor samt 5G- och kommande 6G-nät innebär att ledningsmöjligheterna är mer robusta även i ett konfliktområde.

Utvecklingen av artificiell intelligens kortar tiden för informationsbearbetning och anpassning radikalt. Det innebär att ett obemannat systems taktiska uppträdande kan bygga på ett enormt antal simuleringar medan bemannade system begränsas till förarens kunskap och erfarenhet. Artificiell utveckling har också medfört stora besparingar i tid och kostnad för mjukvaruutveckling.

Additiv tillverkning innebär att många komponenter och detaljer med rätt insatsvaror kan tillverkas nästan var som helst, både snabbare, billigare och i större kvantiteter.

För att det framtida luftförsvaret ska vara operativt relevant måste den tekniska utvecklingen omhändertas i systemutvecklingen. Sammantaget indikerar den ovan beskrivna teknikutvecklingen på behov av kontinuerlig utveckling och anpassning, produktionskapacitet av större kvantiteter och behovet av att bryta kostnadskurvan för enskilda plattformar.

Uppdraget att värdera de samhällsekonomiska effekterna

Som regeringen tidigare uttalat kommer det principiella vägvalet leda till ett av följande alternativ; nationellt utvecklat stridsflygsystem, ett stridsflygsystem utvecklat i internationellt samarbete eller anskaffning av ett utländskt stridsflygsystem. Oavsett vägval kommer det att innebära långsiktiga och omfattande ekonomiska åtaganden för staten. I den analysen ska beaktas att stridsflygutveckling medför stora offentliga utgifter, men även bedömas huruvida utgifter för ett nationellt utvecklat stridsflygssystem över dess livscykel är högre än i andra länder med ett flygvapen av jämförbar storlek som anskaffar motsvarande system utifrån eller i ett stridsflygsystem utvecklat genom ett internationellt samarbete. Det finns därför anledning att analysera de samhällsekonomiska effekterna av respektive alternativ till principiellt vägval. Härvid behöver även inkluderas indirekta effekter av nationell stridsflygutveckling som är svårare att kvantifiera, bland annat arbetsmarknadspolitiska, näringslivspolitiska samt utbildnings- och forskningspolitiska aspekter.

De samhällsekonomiska konsekvenserna behöver också analyseras utifrån olika alternativ kring numerär i ett framtida stridsflygsystem. Beroende på vald numerär påverkas exempelvis försvarsförmågan, liksom möjligheterna till investeringar i forskning och utveckling samt i produktionskapacitet med konsekvenser för arbetsmarknaden och näringslivet. Det finns sammantaget

ett behov av att analysera och tydliggöra de samhällsekonomiska effekterna av de olika alternativen till principiellt vägval avseende ersättare till JAS 39 Gripen.

Utredaren ska därför:

- redogöra för de uppskattade kostnaderna, inbegripet stridsflygsystemets investerings-, vidmakthållande- och driftkostnader under livscykeln,
- analysera de kort-, medel- och långsiktiga samhällsekonomiska effekterna av respektive alternativ till ett principiellt vägval för framtida stridsflyg inklusive hur produktionsförutsättningar påverkar den samhällsekonomiska analysen,
- analysera hur stor numerär ett framtida stridsflygsystem behöver omfatta för att kunna motiveras ur ett produktions- kostnads- och samhällsekonomiskt perspektiv,
- redogöra för hur den samhällsekonomiska nyttan kan maximeras för respektive alternativ till ett principiellt vägval.
- analysera de historiska kostnaderna samt de samhällsekonomiska effekterna av anskaffning av JAS 39 E, inklusive hur utgifter och leveransplaner fallit ut jämfört med planeringen vid beslutstillfället.

Uppdraget att värdera de försvarspolitiska effekterna

I tillägg till Försvarsmaktens arbete om ett vägvalsprogram behöver även försvarspolitiska effekter analyseras. En robust och uthållig försörjningsförmåga bidrar till en trovärdig försvarsförmåga. Hur det framtida behovet av stridsflygförmåga tillgodoses kan få stora försvarspolitiska effekter. Detta dels eftersom det är ett beslut med betydande konsekvenser för den försvarsindustriella basen, dels eftersom det formar krigsorganisationens utveckling som helhet. Krigsorganisationen ska balanseras och utformas för att uppnå Natos förmågemål. Sverige ska vara en trovärdig allierad och ha förmåga att värna den territoriella integriteten. Sverige ska vidare kunna genomföra luftoperationer över Natos operationsområde och vara integrerade i Natos integrerade luft- och robotförsvar (IAMD).

De vägval som görs för framtida stridsflygutveckling ska vara realistiska och svara mot målet med materielförsörjningen om att tillgodose det militära försvarets behov i fred, kris och krig, såväl i dag som i framtiden samt med

en försörjning som är effektiv, säker och långsiktigt hållbar. Den nationella försörjningsförmågan och de försvarspolitiska effekterna av den måste följaktligen värderas mot en alternativkostnad, beroende på vägvalets utformning.

Utredaren ska därför:

- analysera de kort- medel- och långsiktiga försvarspolitiska effekterna av respektive alternativ till ett principiellt vägval för framtida stridsflyg,
- analysera, klarlägga och belysa de faktorer och samband som påverkar förutsättningarna för att på ett över tid effektivt, säkert och långsiktigt hållbart sätt säkerställa det militära försvarets behov av stridsflygförmåga i fred, kris och krig samt
- klarlägga de möjliga effekterna för krigsorganisationens utveckling och framtida utformning.

Uppdraget att värdera de utrikes- och säkerhetspolitiska effekterna

Sveriges nationella suveränitet och handlingsfrihet är betydelsefulla utgångspunkter i den politiska beslutsprocessen kring stora nationella försvarsinvesteringar. Sveriges roll som försvarsindustrination har långtgående säkerhetspolitiska effekter för relationen med omvärlden och bidrar till försörjning och utveckling av allierade och partner. Det hänger samman med Sveriges trovärdighet och betydelse som allierad.

Ett vägval i försörjningen av framtida stridsflyg är därför också ett säkerhetspolitiskt vägval med konsekvenser för Sveriges roll i Nato, i EU och som samarbetspartner med andra länder.

Internationellt samarbete inom teknik, materiel och militära operationer bygger på starka och förtroendefulla relationer med andra länder. Exempelvis innehåller JAS 39 Gripen delsystem och komponenter från ett flertal länder. Flygplanet har exporterats till ytterligare ett flertal länder. Oavsett om Sverige efter ett beslut om vägval har en kund-, leverantörs- eller samarbetsrelation med andra länder, får stora och långsiktiga försvarsinvesteringar viktiga konsekvenser för Sveriges relationer med länder i vår omvärld.

Utredaren ska därför

- analysera och bedöma de utrikes- och säkerhetspolitiska konsekvenserna av Sveriges hittills förda politik på stridsflygområdet samt
- analysera och bedöma de kort-, medel- och långsiktiga utrikes- och säkerhetspolitiska konsekvenserna av respektive alternativ till ett principiellt vägval för framtida stridsflyg.

Konsekvensbeskrivningar

I enlighet med förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar ingår det i uppdraget att redogöra för konsekvenserna av eventuella förslag. Såväl ekonomiska som andra konsekvenser ska belysas. Utredaren ska även redogöra för hur eventuellt ökade kostnader bör finansieras i enlighet med 15 § kommittéförordningen (1998:1474). Vid utformningen av förslagen ska utredaren särskilt beskriva förhållandet till samarbetsländer och allierade och effekterna på svensk materielförsörjning, näringsliv och arbetsmarknad.

Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Under uppdraget ska utredaren föra en dialog med och inhämta synpunkter från Försvarmakten, Försvarets materielverk och Totalförsvarets forskningsinstitut. Utredaren ska även inhämta kunskap om och redovisa hur andra relevanta länder, exempelvis Storbritannien, Tyskland och Frankrike, bedriver långsiktig utveckling av stridsflygförmåga. Utredaren ska även hålla sig löpande informerad om relevant arbete som bedrivs av Myndigheten för totalförvarsanalys, inom Regeringskansliet och utredningsväsendet. Utredaren ska särskilt inhämta information om Försvarmaktens vägvalsprogram och ta del av resultatet från detta arbete.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 september 2027.

Till utredningen ska en referensgrupp med företrädare för samtliga riksdagens partier knytas.

(Försvarsdepartementet)